

مسعود
تهرانی فرجاد

تربیت برمدار تعادل

«بهار در بهار». بارزترین بروز این گزاره را در بهار ۱۴۰۲ مشاهده می‌کنیم. تقارن بهار و نوشدن طبیعت با بهار نزول کتاب هدایت، قرآن کریم، مصداق عینی بهار در بهار است. از ویژگی‌های بهار، تحول و نوشدن است. به همین دلیل است که در دعای مشهور تحویل سال از خدای مهربان می‌خواهیم: «حول حالنا الی احسن الحال». بهار طبیعت نویدبخش سرسبزی، رویش و دوباره زنده شدن است. این زندگی دوباره پیام‌آور تحول و رشد است. از سوی دیگر، در کلام پیشوایان دین، از جمله حضرت امام باقر(ع)، ماه رمضان بهار قرآن دانسته شده است: «بکل شیء ربیع و ربیع القرآن شهر رمضان» (بحارالانوار، ج ۹۲، ص ۲۱۳).

بهار در بهار را به خیر و خوبی می‌گیریم. بهاران خجسته باد. به این بهانه و همچنین اعیاد شعبانیه ایام ولادت امامان و امامزادگان واجب‌التعظیم که سراسر سرور و شادی است، جا دارد به دنبال پاسخ این پرسش باشیم که: «برای آشنایی کودکان با قرآن و معصومین (علیهم‌السلام چه رویکرد و روشی داشته باشیم؟»

مقوله تربیت دینی در اسناد نظام تعلیم و تربیت ایران اسلامی و در کلام بزرگان و دلسوزان تعلیم و تربیت همواره از مسائل مهم و اساسی است.

در میان ساحت‌ها و حیطه‌های تعلیم و تربیت بُعد دینی نیز حائز اهمیت است. اساساً تربیت و رشد همه‌جانبه و

کودک، زمینه‌سازی غیرمستقیم و فعال است، تا کودک بتواند از طریق فطرت خدادادی حقیقت‌جویی و کشف، به مرور نسبت به مفاهیم دینی، هویت الهی خود را شکوفا سازد. به کودک اجازه دهیم، با قوه عقل، این موهبت خدادادی را، کشف کند. در این مسیر باید از هرگونه عجله و تحمیل به‌شدت پرهیز کرد؛ حتی اگر آثار آن کند و تدریجی و به ظاهر ناپیدا باشد. نباید نگران تأخیر باشیم، بلکه باید درصدد پایداری و استحکام آن باشیم. به قول سعدی:

«رهرو آن نیست که گه تند و گهی خسته رود»

رهرو آن است که آهسته و پیوسته رود»

سعدی

در رویکردهای تربیتی، بین «عقل‌خداوندیش» با «عقل کمی و عدداندیش» تفاوت بسیاری وجود دارد. عقل‌خداوندیش کمی است و بر ظواهر تأکید دارد، ولی عقل‌خداوندیش در پی زمینه‌های درونی‌ساز و تدریج در تربیت است. به تعبیر دلسوزان، باید از هر گونه تحمیل و الزام که به‌سرعت بدون دقت در تربیت این کودکان بینجامد، دوری جست. مهم‌ترین جلوه‌های تربیت تدریجی و اثربخش را در سیره و توجه انبیا و پیشوایان دینی می‌یابیم. در اندرزهای بزرگان، بر تربیت به دور از سخنان مستقیم بسیار تأکید شده است. حدیث نورانی «کونوا دعاة الناس بغير السننکم» (مردم را به غیر زبان و با کردار خود به خیر و نیکوکاری دعوت کنید)، گواه این نگرش اصیل و پایدار است.

حضرت امام علی (ع) درباره مراتب علم و آموزش مرتبی، به‌ویژه سطحی بودن و کم‌اثربودن علمی که در حد کلام و سخن باقی می‌ماند، می‌فرمایند: «فروترین و کم‌ارزش‌ترین درجه علم آن است که در حد زبان و سخن باشد، و برترین حد تربیت آن است که بر جوارح و رفتار ظاهر شود» (نهج‌البلاغه، خطبه ۱۱۲۷).

چه بسا آموزش‌های دینی که با روش‌های مستقیم و با انبوهی از مطالب منتقل می‌شوند، لیکن ماندگاری ندارند. از این‌رو باید بر مدار تعادل و بدون افراط و تفریط به تربیت دینی، آن‌هم در اوان کودکی، اهتمام ورزیم. «تربیت بر مدار تعادل» لزوماً و قطعاً از طریق آموزش، توجه و تبلیغ حاصل نمی‌شود، بلکه باید با در نظر گرفتن اقتضانات و شرایط، و نظارت‌های فردی کودکان، زمینه‌های تربیت تدریجی و توأم با تأمل و شکوفایی تعقل در عرصه گرایش‌های دینی را برای آنان فراهم آوریم.

بیش از تربیت تصنعی، عاریه‌ای و صوری، باید در صدد تربیت دینی پایدار و اصیل باشیم. شهید والامقام استاد مرتضی مطهری که در هر بهار با یاد و نام او مقام و منزلت معلم و معلمی را می‌ستاییم، بر این اندیشه و باور تأکید داشت که تربیت مرتبی را، آن‌هم در دوره کودکی و جوانی، باید غیرمستقیم دنبال کرد. مصداق این نگرش را باید در مجموعه آثار وی، از جمله «داستان راستان» جست‌وجو کرد.

ما دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت کودکان، با الگوگیری از چنین رویکردهایی، باید همواره درصدد تربیت دینی کودکان بر مدار تعادل باشیم تا پایداری آن تضمین شود؛ ان‌شاءالله.

متوازن، بدون توجه به تربیت دینی، ناقص است. البته این مقوله باید تابع اصول و روش‌های مناسبی باشد تا در خدمت تربیت یکپارچه و همه‌جانبه قرار گیرد. تربیت نامتوازن و به تعبیر گویاتر کاریکاتوری، یعنی رشد و تربیتی که در آن اغراق و افراط شده باشد. این نگرش در اوان کودکی از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است. زیرا سنین اولیه کودکی دوره اساسی و پایه تربیتی بقیه دوره‌هاست. اگر زمینه‌های تربیتی در این دوره دقیق دیده شوند، شرایط رشد و شکوفایی ویژگی‌های تربیتی در دوره‌های بعدی مهیاتر خواهد بود.

دقت در تربیت یکپارچه در دوران کودکی مستلزم توجه به نیازها و اقتضانات رشد کودک است. کودکان در سنین اولیه زندگی خود بسیار کنجکاو هستند. ایجاد فرصت و موقعیت کشف‌کردن، کسب تجربه، لذت کنکاش در محیط، و لمس و ارتباط با محسوسات و طبیعت، از جمله ویژگی‌های رشدی در سنین اولیه تربیت کودک است.

هنر مربی موفق در پرورش حس دینی مرتبی این است که به شوق و کنجکاو و حس حقیقت‌جویی او توجه کند. به این منظور لازم است، با پرهیز از آموزش تحمیلی و انتقال مستقیم مطالب و مفاهیم، فرصت کشف در طبیعت و کسب تجربه را برای کودک فراهم آورد.

وظیفه مربی در تربیت و به‌ویژه در عرصه تربیت دینی

